

vrt

Lestips voor leerkrachten

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Over 'Lestips voor leerkrachten'.....	3
2. Over 'Oh my god!' voor leerkrachten.....	3
2.1 Beschrijving programma.....	3
2.2 Hoe zijn de lestips opgebouwd?.....	4
2.3 Even praktisch.....	5
2.4 In samenwerking met deze partners.....	6
Eerst even dit	8
Woordenlijst.....	10
Lestips ter introductie	12
Thema 1: Rituelen & tradities	15
Thema 2: Levensbeschouwing & wetenschap	20
Thema 3: Dood & hiernamaals	26
Thema 4: Liefde & partnerkeuze	32
Thema 5: Waarden & normen.....	37
Thema 6: Samenleven	41
Explainers.....	46
Meer inspiratie	48

Inleiding

1. Over 'Lestips voor leerkrachten'

'Lestips voor leerkrachten' is een nieuw, educatief concept van VRT dat leerkrachten ondersteunt om met **VRT-programma's** aan de slag te gaan in de klas. De tips bieden concrete, direct inzetbare **didactische werkvormen** aan: van gespreksmethodieken tot reflectievragen en korte opdrachten. Leerkrachten kunnen de lestips flexibel inzetten en aanpassen aan hun klascontext. De lestips zijn **gratis** beschikbaar en helpen leerkrachten bij het realiseren van **onderwijsdoelen**.

2. Over 'Oh my god! voor leerkrachten'

2.1 Beschrijving programma

In 'Oh my god!' gaat presentatrice Sarah Mouhamou op pad met zes jongeren, elk met een eigen levensbeschouwing: rooms-katholiek, protestants, (christelijk) orthodox, islamitisch, sikh en vrijzinnig humanistisch.

Sarah, zelf opgevoed binnen de islam, duikt in de leefwereld van gen Z'ers: jonge twintigers die hun eigen kijk hebben op geloof, identiteit en het leven. Geloven jongeren vandaag nog? En hoe beïnvloedt hun levensbeschouwing relaties, familie en vriendschappen? Vinden ze een plek voor spiritualiteit in hun drukke, sociale leven?

In elke aflevering maakt Sarah kennis met hun community en ontdekt ze hun rituelen, tradities en dagelijkse gewoontes, zowel religieus als niet-religieus. Ze gaat op zoek naar de verschillen en gelijkenissen, en stelt zich samen met de jongeren de vraag: hoe geef je vorm aan je levensbeschouwelijke identiteit in een wereld die voortdurend verandert?

Aflevering 1: Mauri en vrijzinnig humanisme

Mauri is een Gentse studente Bestuurskunde en Publiek Management. Ze gelooft niet in een God, maar in de mens. Voor haar is vrij denken en verdraagzaamheid belangrijk. Kunnen zijn wie je wilt zijn, zonder anderen te schaden. Mauri verhult niet dat ze polyamoreus en queer is, thema's die in de meeste religies taboe zijn. Sarah volgt Mauri een dag en ontmoet haar broer, lief en "chosen family". En ze gaat ook langs bij het *huisvandeMens*, het ontmoetingscentrum voor vrijzinnig humanisten.

Aflevering 2: Aïssa en protestantisme

Aïssa is een trendy vrouw met Haïtiaanse en Belgische roots. Tot haar veertiende was ze katholiek, daarna wordt ze protestants en bezoekt ze een protestantse kerk in Waregem, een Vlaamse gospelkerk waar gezongen en gedanst wordt. Aïssa richtte er een eigen dansgroep op. Twee jaar geleden liet ze zich dopen. Het was de gelukkigste dag van haar leven. Sarah leert alles over het protestantisme. Ze ontmoet ook de zus van Aïssa, die atheïst is.

Aflevering 3: Pieter en katholicisme

Sarah wil weten waarom een jonge, progressieve gast als Pieter voor het katholicisme kiest. Van alle godsdiensten is die misschien het minst sexy. Vaak wordt het geassocieerd met dogma's en schandalen. Wat trekt Pieter, die ook burgerlijk ingenieur is, aan in deze religie? Sarah bezoekt hem op kot, volgt een college en een unieke Taizéviering en gaat mee op stap in Leuven.

Aflevering 4: Ansh en sikhisme

Anshpreet studeert rechten, werkt in een advocatenkantoor en in de nachtwinkel van haar ouders. Hard werken is belangrijk, want het is een van de drie pijlers van haar geloof: sikhisme, een Indische godsdienst. In België vind je hun grootste tempel in Sint-Truiden, waar Ansh rondleidingen geeft. Ook gaf Ansh haar ouders toestemming om een partner voor haar te zoeken. Uithuwelijking dus. Ansh leert Sarah de Punjabi dans en neemt haar mee naar de sikhtempel.

Aflevering 5: Lennert en (christelijke) orthodoxie

Lennert was tot zijn achttiende ongelovig. Daarna is hij intens op zoek gegaan naar de zin van het leven. Zo kwam hij bij de meest traditionele van alle godsdiensten uit: (christelijke) orthodoxie. Zijn leven kent een duidelijke voor en na. Hij was een beloftevolle wielrenner en automechanicien. Nu staat zijn leven in functie van de (christelijke) orthodoxie. Na een dag in zijn leven ontdekt Sarah in de parochie in Brugge wat het precies inhoudt.

Aflevering 6: Jaad en islam

Jaad kreeg de islam mee van zijn ouders, maar geeft er zijn eigen draai aan. Door zijn drukke sociale leven is geloof iets dat ingepland moet worden. Hij studeert Bedrijfsmanagement, is fitnessfanaat, speelt toneel en is actief op social media als *Pink Alien*. Vaak vergeet hij te bidden, maar het vrijdaggebed of de ramadan slaat hij nooit over. Hij neemt Sarah mee naar de moskee die, hoewel ze als moslima werd opgevoed, nooit eerder een moskee bezocht. Het wordt een unieke ervaring.

Bekijk de volledige reeks op [VRT MAX](#) of [Het Archief voor Onderwijs](#).

2.2 Hoe zijn de lestips opgebouwd?

De reeks 'Oh my god!' bestaat uit zes afleveringen waarin telkens één levensbeschouwing centraal staat. De bijhorende lestips volgen niet de indeling per aflevering, maar vertrekken vanuit **zes overkoepelende thema's** die doorheen de reeks aan bod komen. Leerkrachten zijn vrij om de thema's te kiezen die het best aansluiten bij hun klascontext:

1. Rituelen & tradities
2. Levensbeschouwing & wetenschap
3. Dood & hiernamaals
4. Liefde & partnerkeuze
5. Waarden & normen

6. Samenleven

Elk thema is opgebouwd volgens **drie lesfases**: verkennen, verdiepen en afronden. Binnen elke fase worden verschillende werkvormen voorgesteld die leerkrachten kunnen inzetten om het gesprek te openen, inzichten te verdiepen of de les op een betekenisvolle manier af te sluiten. Het staat de leerkracht echter vrij om zelf een lesproces samen te stellen aan de hand van de lessuggesties en werkvormen.

2.3 Even praktisch

Doelgroep

De lestips richten zich specifiek tot leerlingen van de **tweede en derde graad van het secundair onderwijs**. De werkvormen en fragmenten zijn afgestemd op hun leefwereld en niveau van abstractie. We geloven echter dat de lestips zo aanpasbaar zijn, dat ze ook bruikbaar kunnen zijn voor jongere leeftijden.

Tijdsbesteding

De tijdsduur bepaal je volledig zelf. Er zijn voldoende lestips uitgewerkt om meerdere lesuren te vullen, maar je kan evengoed met één werkvorm aan de slag gaan. Het materiaal is flexibel inzetbaar. Als leerkracht bepaal je zelf welke werkvormen het best aansluiten bij de beschikbare tijd en specifieke klascontext.

Link met de onderwijsdoelen

Bij elke werkvorm worden de relevante ILC's (interlevensbeschouwelijke competenties) opgelijst. Dat zijn vaardigheden en attitudes die nodig zijn om respectvol en open te kunnen omgaan met mensen met een andere levensbeschouwing.

Daarnaast zal ook vaak een link te vinden zijn met de ILD (interlevensbeschouwelijke dialoog, bedoeld voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs GO!) of met bredere onderwijsdoelen. Deze doelen lijsten we niet op, we verwijzen wel graag naar de officiële website:

- [Raadpleeg het leerplan ILD](#)
- Ontdek alle onderwijsdoelen op onderwijsdoelen.be

Het Archief voor Onderwijs

De lestips zijn gebaseerd op de reeks 'Oh my god!'. Veel werkvormen vragen dan ook om een fragment uit de reeks te laten zien in de klas. Je vindt alle nodige fragmenten op Het Archief voor Onderwijs, de online beeldbank van meemoo. De fragmenten blijven permanent beschikbaar, zodat je er op elk moment mee aan de slag kunt.

We raden leerkrachten sterk aan om de volledige reeks vooraf te bekijken. Zo krijg je zicht op de inhoud, gevoeligheden en bredere context. Dat kan waardevol zijn in de klas. De volledige reeks is te bekijken op [VRT MAX](#) en [Het Archief voor Onderwijs](#).

Benodigdheden

Voor deze lestips heb je in de eerste plaats een goede internetverbinding en projectiemogelijkheden nodig om de fragmenten te kunnen bekijken. Daarnaast vragen sommige werkvormen extra materiaal. Wat je precies nodig hebt, staat duidelijk opgelijst per werkvorm.

2.4 In samenwerking met deze partners

‘Oh my god! voor leerkrachten’ is een initiatief van VRT in samenwerking met de Commissie Levensbeschouwelijke Vakken (CLBV). Meer informatie vind je op ilok.be.

Disclaimer

Enkel de lessenmap kwam tot stand door samenwerking met leden van de Commissie Levensbeschouwelijke Vakken. De CLBV is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de reportages. De jongeren uit het programma spreken uit eigen naam.

Eerst even dit

Eerst even dit

De reeks 'Oh my god!' toont hoe jongeren zelf spreken over hun levensbeschouwing én hoe zij hieraan invulling geven. Hun persoonlijke reflecties zijn erg waardevol als startpunt voor een gesprek, maar vormen **geen volledige of officiële representatie** van een levensbeschouwing. Ze bieden vooral een inkijk in individuele ervaringen en meningen.

Die persoonlijke verhalen maken zichtbaar hoe groot de **pluraliteit** binnen een levensbeschouwing kan zijn. Het programma illustreert daarmee een belangrijke interlevensbeschouwelijke competentie: zicht krijgen op de veelheid aan interpretaties, accenten en belevingsvormen binnen elke levensbeschouwing. Door deze interne pluraliteit te zien, vermijden leerlingen veralgemeningen en krijgen ze een genuanceerd beeld van geloof en levensbeschouwing.

Daarnaast is het belangrijk om te weten dat niet alle erkende levensbeschouwingen in de reeks aan bod komen. Alle levensbeschouwingen werden bevraagd; een niet-erkende levensbeschouwing werd wel opgenomen. Het materiaal biedt dus **geen volledig overzicht van de erkende levensbeschouwingen**, maar wel een rijke basis om het gesprek in de klas te openen en diverse perspectieven te verkennen.

Woordenlijst

Woordenlijst

In deze woordenlijst vind je (sleutel)begrippen die kenmerkend zijn voor de levensbeschouwingen die aan bod komen in 'Oh my god!' De lijst geeft een overzicht van termen die in de fragmenten opduiken en een gekleurde, levensbeschouwelijke betekenis hebben. De woorden worden niet inhoudelijk uitgediept, maar geven je wel een overzicht van begrippen die leerlingen kunnen opmerken of waarover ze vragen kunnen stellen, zodat je er als leerkracht extra duiding bij kunt geven.

Vrijzinnig humanisme

Vrijheid/zelfbeschikking(srecht)
Eigen verantwoordelijkheid
Alle vanzelfsprekendheden kritisch in vraag stellen
Solidariteit
Verdraagzaamheid (open mind)
Hier-nu-maals
Rationeel
Lentefeest(en)

Protestantisme

Worship
Gospelmuziek
Bekeerd
Sacrament
Evangeliseren
Zonde
Persoonlijke relatie met God
Taizé(gebed)

Katholicisme

Kinderbijbel
Universitaire Parochie (UP)
Kapel
Scheppingsverhaal
Verrijzenis
Kerkvaders
Onze Vader

Sikhisme

Reïncarnatie
Goeroe
Goeroe Granth Sahib
Uithuwelijken
Langar
Gurdwara

Orthodoxie

Huiswijding
Iconen
Iconostase
Chrismatie
Tempelgang
Schisma

Islam

Hiernamaals
Legacy
Moskee
Ramadan
Geestelijk leven
Iftar

Lestips ter introductie

Lestips ter introductie

In deze lessenreeksen gaan leerlingen in gesprek over levensbeschouwing, identiteit en persoonlijke beleving. Omdat deze thema's gevoelig kunnen zijn en sterk verbonden zijn met iemands achtergrond en ervaringen, is het belangrijk om vooraf duidelijk te kaderen wat het doel van de reeks is en welke afspraken helpen om een veilig en respectvol klasklimaat te creëren. Daarom geven we graag deze introductieopdrachten mee.

Introductieopdracht

Interview met Sarah Mouhamou

Benodigdheden	/
Tijdsbesteding	30 minuten
ILC	22 – De leerling gaat constructief om met de moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment uit 'De Afspraak', waarin presentatrice Sarah Mouhamou meer vertelt over de reeks 'Oh my god!' en haar eigen zoektocht naar geloof.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Klasgesprek

- **Een veilige sfeer creëren**
In deze lessenreeks gaan leerlingen met elkaar in dialoog en delen ze hun mening, gevoelens en interpretaties. Daarom is het belangrijk dat er een veilige en open sfeer heerst waarin iedereen vrijuit kan spreken. Vraag de leerlingen **welke afspraken** kunnen helpen om dit te realiseren. Denk aan: *luister actief, laat elkaar uitspreken, reageer respectvol, wees nieuwsgierig, geef ruimte aan ieders ervaring en beleving, focus op elkaar begrijpen, niet op elkaar overtuigen ...*
- **Kennismaking met de verschillende levensbeschouwingen in de klas**
In het interview vertelt Sarah dat ze lang zoekende is geweest, maar zichzelf nu uit als trotse moslima. Nodig de leerlingen uit om hierover te reflecteren.
 - Met welke levensbeschouwing voelen zij zich verbonden?
 - Hoe ervaren zij dat? Dragen ze hun overtuiging met trots uit? Schamen ze zich soms? Of zijn ze nog zoekende?
- **Introductie op het thema**
In het interview komen een aantal **stellingen** naar voren. Vraag de leerlingen hoe zij erover denken:
 - Iedereen bepaalt zelf hoe hij of zij een levensbeschouwing beleeft.
 - Geloof kan houvast geven in moeilijke tijden.
 - Religie heeft vaak een negatieve bijklank.

Introductieopdracht

Klikipedia

Benodigdheden	Laptops
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Werkwijze

De leerlingen werken in duo's en proberen in zo weinig mogelijk stappen (muiskliks) van de ene Wikipediapagina naar de andere te navigeren, bijvoorbeeld van 'iftar' naar 'gospel', of van 'schisma' naar 'lentefeest'. Op die manier leren de leerlingen enkele begrippen uit de reeks 'Oh my god!' op een leuke manier kennen. Nadien kan dieper ingegaan worden op bepaalde begrippen.

Tip: Zoek begrippen die ver genoeg uit elkaar liggen. In de woordenlijst vind je meer inspiratie.

Thema 1: Rituelen & tradities

Thema 1: Rituelen & tradities

Het thema *rituelen & tradities* onderzoekt hoe mensen hun geloof of levensbeschouwing tot uiting brengen in dagelijkse handelingen en bijzondere momenten. Rituelen en tradities helpen gelovigen betekenis te geven aan hun leven, verbinding te maken met anderen en belangrijke gebeurtenissen te markeren. We onderzoeken verschillende voorbeelden en ontdekken wat deze gebruiken voor mensen betekenen.

Verkennde opdracht

Zeg het met een post-it

Benodigdheden	Pen, post-its
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	1 – De leerling ontdekt en verwoordt de levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelde identiteit. 8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Mauri (vrijzinnig humanisme) vertelt in welk ritueel zij rust vindt.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

Elke leerling heeft een balpen en post-it voor zich liggen. De leerkracht stelt een centrale vraag. De leerlingen krijgen een minuut de tijd en noteren hun antwoord op de post-it. Nadien kleven ze de post-it één voor één op een verzamelbord. Dat kan het klasbord zijn, maar ook een groot stuk karton, een klasmuur, een raam ... Ze vertellen daarbij wat ze hebben opgeschreven.

De centrale vraag kan zijn:

- In welk ritueel vind jij rust?
- Hoe kom jij tot bezinning?
- Welke vaste rituelen horen bij jouw manier van leven?

Verkennde opdracht

Geloven is ...

Benodigdheden	Pen, papier, muziek
Tijdsbesteding	10 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin jongeren vertellen wat geloven voor hen betekent.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

De leerlingen beantwoorden nu diezelfde vraag. Wat betekent geloven voor hen? Ze vullen de zin aan: "Geloven is ...". Leerlingen die niet geloven kunnen voor de zin: "Niet geloven is ..." kiezen.

Vervolgens wandelen de leerlingen rond in het lokaal terwijl er muziek speelt. Wanneer de muziek stopt, begroeten ze de leerling die op dat moment het dichtst bij hen staat. Ze vertellen elkaar om de beurt wat geloven of niet geloven voor hen betekent. Zodra de muziek weer start, wandelen ze verder.

Voorstel tot differentiatie: Geloven is niet ...

Je kan dezelfde werkvorm gebruiken met de zin "Geloven is niet ...". De zin kan zowel positief als negatief aangevuld worden, bijvoorbeeld 'geloven is niet ouderwets' of 'geloven is niet cool'.

Verdiepende opdracht

Een ritueel in zeven beelden

Benodigheden	Laptops
Tijdsbesteding	100 minuten
ILC	8 - De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 10 - De leerling ontdekt en verwoordt de gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen. 11 - De leerling ontdekt en verwoordt de interne pluraliteit in verschillende levensbeschouwingen.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken enkele fragmenten waarin verschillende jongeren vertellen over rituelen en plaatsen binnen hun levensbeschouwing. Als leerkracht kies je zelf welk(e) fragment(en) je laat zien. Je kan je leerlingen ook laten meebeslissen: waar willen zij meer over weten?

Bekijk deze fragmenten op Het Archief voor Onderwijs:

[Aïssa neemt Sarah mee naar een protestantse eredienst](#) (protestantisme)

[Aïssa vertelt over haar doop](#) (protestantisme)

[Pieter neemt Sarah mee naar een Taizégebed](#) (oecumene)

[Ansh neemt Sarah mee naar de tempel gurdwara](#) (sikhisme)

[Lennert laat Sarah de eredienst zien](#) (orthodox)

[Wat is de chrismatie?](#) (orthodox)

[Jaad vertelt over de ramadan](#) (islam)

[Jaad neemt Sarah mee naar de moskee](#) (islam)

>> Ontdek meer fragmenten over rituelen in het deel [Meer inspiratie](#).

Werkwijze

De leerlingen vormen groepen van 3 à 4 leerlingen. Elke groep kiest één ritueel en verdiept zich verder in de betekenis van het ritueel, de belangrijkste stappen of handelingen, de symboliek, de beleving (wat vinden gelovigen er waardevol, zwaar, mooi, verbindend ... aan) en de interne pluraliteit (hoe kan het ritueel verschillen per gemeenschap, streek of persoon). Ze verwerken hun bevindingen in een korte powerpointpresentatie van exact zeven slides:

1. Slide 1: Titel + het ritueel samengevat
2. Slide 2: Betekenis van het ritueel
3. Slide 3: Belangrijkste handelingen
4. Slide 4: Een symbool of object dat een rol speelt
5. Slide 5: Beleving van de gelovigen
6. Slide 6: Verschillen tussen gemeenschappen of individuen
7. Slide 7: Vraag voor de klas

De presentatie

Elke groep presenteert nu het gekozen ritueel. De andere leerlingen noteren de belangrijkste inzichten per ritueel. Na elke voorstelling volgt een kort klasgesprek naar aanleiding van de vraag uit de presentatie.

Reflectiegesprek

Na alle presentaties rond je de opdracht af met een klassikaal reflectiemoment waarin leerlingen hun inzichten delen. Mogelijke vragen zijn:

- Welke gelijkenissen zie je tussen de rituelen die aan bod kwamen?
- Welk ritueel verraste je het meest? Op welke manier?
- Welk ritueel sprak je het meest aan? Waarom?

Voorstel tot differentiatie

De leerlingen brengen beeldmateriaal mee van een ritueel waar ze zelf aan hebben deelgenomen. Ze vertellen er meer over aan hun klasgenoten.

Verdiepende opdracht

Actualiteitsopdracht

Benodigdheden	Laptops, rode en groene balpen
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 16 – De leerling is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen. 17 – De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

De leerlingen gaan in duo's op zoek naar een aantal recente artikels waarin rituelen een rol spelen. De artikels zijn maximaal een jaar oud. Stimuleer hen om zowel positieve als kritische berichtgeving te vinden, zodat er een evenwichtig beeld ontstaat. Tot slot kiezen ze een artikel waarbij ze een duidelijke stelling formuleren. De stelling sluit aan bij het ritueel of de situatie uit het artikel. Dit kan een positief of negatief geformuleerde uitspraak zijn, zodat ze uitnodigt tot reflectie en debat.

Klasgesprek

De duo's leggen hun stelling nu één voor één voor aan de klas. De overige leerlingen krijgen kort bedenktijd en leggen dan een groene of rode balpen voor zich neer. De groene kleur betekent akkoord, de rode kleur betekent niet akkoord. Nu kunnen leerlingen ook mondeling reageren om het gesprek verder te verdiepen. In hoeverre gaan ze akkoord, welke voorwaarden zien ze?

Afrondende opdracht

Een nieuw klasritueel

Benodigdheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	20 – De leerling ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.

De leerlingen werken samen in groepjes van 3 à 4 leerlingen. Elke groep ontwerpt een nieuw klasritueel dat verbondenheid of rust in de klas kan versterken. Laat hen denken aan rituelen die passen bij betekenisvolle momenten tijdens het schooljaar, zoals een stilte- of dankmoment aan het einde van de week, een warm begroetingsgebaar na een vakantie, een reflectiemoment of symbolisch ritueel bij het einde van het schooljaar of op de proclamatie. Het ritueel is bij voorkeur makkelijk in te passen in de klaspraktijk.

Elke groep stelt zijn ritueel aan de klas voor. Bespreek nadien welke voorstellen geschikt zijn om in de klas uit te voeren.

Thema 2: Levensbeschouwing & wetenschap

Thema 2: Levensbeschouwing & wetenschap

In dit thema verkennen leerlingen hoe verschillende levensbeschouwingen omgaan met wetenschappelijke inzichten. Ze vergelijken uiteenlopende visies en maken kennis met de brede waaier aan manieren waarop mensen betekenis geven aan wetenschap, geloof en mensbeeld.

Verkennde opdracht

Geloof, bijgeloof of wetenschap?

Benodigdheden	/
Tijdsbesteding	10 minuten
ILC	12 – De leerling herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en anderen.

Voorbereiding

Verdeel je lokaal in drie duidelijke zones. Hang in elke zone een blad op met één van deze begrippen: *geloof*, *bijgeloof* en *wetenschap*. Zorg voor voldoende ruimte zodat leerlingen vrij kunnen bewegen tussen de zones.

Werkwijze

De leerlingen staan in het midden van het lokaal en krijgen een aantal voorbeelden te horen. Bij elk voorbeeld kiezen ze het begrip (geloof, bijgeloof of wetenschap) dat volgens hen het beste bij het voorbeeld past. Dat doen ze door zich te verplaatsen naar die zone. Benadruk dat er geen juiste of foute antwoorden zijn; leerlingen uiten hun eigen mening en beleving.

Het kan zinvol zijn om leerlingen vooraf een korte definitie te geven van deze drie begrippen of om samen met hen na te denken wat het verschil in betekenis precies is.

Zijn dit voorbeelden van geloof, bijgeloof of wetenschap?

- Er is leven na de dood.
- God heeft de wereld geschapen.
- Onder een ladder lopen brengt ongeluk.
- Via DNA-onderzoek kan je erfelijke eigenschappen verklaren.
- De zwaartekracht beïnvloedt alles wat op aarde beweegt.
- Bidden biedt steun in moeilijke tijden.
- De ziel van mensen blijft voortbestaan na overlijden.
- Op vrijdag de dertiende gebeuren meer ongelukken.
- Als ik een sportwedstrijd speel, draag ik altijd dezelfde onderbroek.
- Als ik een vallende ster zie, doe ik een wens.
- De klimaatverandering heeft invloed op het weer en ecosystemen.
- De oerknaltheorie verklaart het ontstaan van sterren en planeten.

- Vaccins werken door het immuunsysteem te activeren.
- De evolutietheorie van Darwin zegt dat alle soorten zich aanpassen door natuurlijke selectie.

Verdiepende opdracht

Meer dan een wetenschapper

Benodigheden	Pen, papier, laptops
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	15 – De leerling verplaatst zich in het levensbeschouwelijke perspectief van anderen. 16 – De leerling is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment over George Lemaître, priester en grondlegger van de oerknaltheorie.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

De leerlingen maken een portret van een wetenschapper die bekendstaat om zijn of haar wetenschappelijke bijdrage en uitgesproken levensbeschouwelijke visie. Leerlingen gaan op zoek naar informatie over de persoon: wie is de wetenschapper, welke ontdekkingen staan centraal en hoe benadert die persoon de relatie tussen wetenschap en levensbeschouwing.

Vervolgens verwerken ze hun bevindingen in een visueel portret – digitaal of op papier – waarin uiterlijk, ideeën, overtuigingen en verwezenlijkingen samenkomen. In één oogopslag moet de kijker begrijpen wie de persoon is, wat de wetenschapper ontdekte, en hoe de persoon wetenschap combineert met levensbeschouwing.

Sluit af met een *gallery walk*: leerlingen bekijken elkaars portretten en noteren drie opvallende inzichten uit drie verschillende werken.

Voorbeelden wetenschappers

Hieronder vind je een lijst met diverse wetenschappers. Allemaal spreken ze expliciet over hun levensbeschouwing of de verhouding van hun levensbeschouwing tot hun werk.

- **George Lemaître** (1894 – 1966), katholieke priester, astrofysicus en vader van de oerknaltheorie
- **Gregor Mendel** (1822 – 1884), augustijner monnik en grondlegger van de genetica
- **Abdus Salam** (1926 – 1996), praktiserend moslim en winnaar Nobelprijs Natuurkunde voor elektrozwakke theorie
- **Owen Gingerich** (1930 – 2023), christen en wetenschapshistoricus, schreef over geloof en kosmos
- **Richard Dawkins** (1941), uitgesproken atheïst, etholoog en evolutiebioloog, schreef o.a. het boek 'God als misvatting'
- **Steven Pinker** (1954), psycholoog met humanistische en rationeel-wetenschappelijke visie op de mens
- **Jane Goodall** (1934 – 2025), antropologe en biologe, spreekt over spiritualiteit in verbinding met natuur
- **Albert Einstein** (1879 – 1955), theoretisch natuurkundige, geloofde niet in een persoonlijke God, maar wel in een goddelijkheid die schuilgaat in de orde en wetten van de natuur
- **Subrahmanyan Chandrasekhar** (1910), astrofysicus, sprak over wetenschap en hindoeïstisch geïnspireerde ideeën over orde.

Verdiepende opdracht

Jigsaw: levensbeschouwing en wetenschap

Benodigdheden	Pen, papier, laptops
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 17 – De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Pieter (katholicisme) vertelt hoe hij wetenschap rijmt met de verhalen uit de Bijbel. In het fragment wordt ook het Bijbelse scheppingsverhaal uitgelegd en vertellen andere jongeren hoe zij het scheppingsverhaal interpreteren.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen hoe bepaalde levensbeschouwingen omgaan met de relatie tussen wetenschappelijke inzichten en levensbeschouwelijke verhalen.

Fase 1 – Word een expert

Verdeel de klas in groepjes van vier à vijf leerlingen. Elk groepje wordt expert in één levensbeschouwing en onderzoekt hoe die levensbeschouwing zich verhoudt tot wetenschap. De leerlingen hoeven deze levensbeschouwing zelf niet aan te hangen; het gaat om een theoretische verdieping en het leren begrijpen en verwoorden hoe verschillende levensbeschouwingen naar wetenschap kijken.

Kies vervolgens een duidelijk afgebakend subthema. In lijn met de reeks 'Oh my god!' stellen we het thema *schepping en evolutie* voor. Belicht je liever een ander wetenschappelijk vraagstuk, dan kan je kiezen voor onderwerpen zoals *medische ethiek* of *levenseinde en hiernamaals*. De leerlingen verzamelen tijdens hun onderzoek zowel historische informatie als hedendaagse inzichten binnen hun toegewezen levensbeschouwing en noteren elk individueel hun bevindingen.

In het fragment ter introductie werd het Bijbelse scheppingsverhaal al belicht, samen met Pieters kijk vanuit het katholicisme. Andere interessante levensbeschouwingen om te onderzoeken zijn onder meer islam, vrijzinnig humanisme, sikhisme, jodendom, hindoeïsme en boeddhisme.

Fase 2 – Het doorgeefgesprek

Herverdeel de klas zodat nieuwe groepjes ontstaan met telkens leerlingen die expert zijn in verschillende levensbeschouwingen. In deze gemengde groepen delen de leerlingen hun bevindingen: hoe kijkt de aan hen toegewezen levensbeschouwing naar de relatie tussen geloof en wetenschap? De andere groepsleden luisteren actief en noteren de belangrijkste inzichten die zij uit deze uitwisseling meenemen.

Tip: Laat elke expert maximaal twee minuten spreken. Je kan hiervoor een visueel hulpmiddel gebruiken, zoals een timer of aftelklok op het bord, zodat elke leerling evenveel spreektijd krijgt en het tempo bewaard blijft.

Zo kan je de leerlingen verdelen in groepen:

Benodigdheden: symbolenkaarten

Geef elke leerling een kaartje met daarop een cijfer (evenveel of het aantal groepjes) én een symbool dat verwijst naar een wetenschappelijk concept, maar dat ook geassocieerd kan worden met een bepaald levensbeschouwelijk verhaal. Elke levensbeschouwing krijgt één symbool. Voorbeelden van symbolen zijn: *sikkelmaan (islam)*, *trisula (hindoeïsme)*, *spiraal (boeddhisme)*, *khanda (sikhisme)*, *microscop (vrijzinnig humanisme)* ...

Voor de expertenronde vormen alle leerlingen met hetzelfde symbool een groep. Vervolgens gaan ze op zoek naar de levensbeschouwing die bij dit symbool hoort. Bij het doorgeefgesprek vormen alle cijfers 1 een nieuwe groep, alle cijfers 2 ...

Afrondende opdracht

Videodagboek

Benodigdheden	Smartphone
Tijdsbesteding	20 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin enkele jongeren vertellen over hun kijk op wetenschap en geloof, en hoe zij de teksten uit hun heilig boek interpreteren.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

In het fragment komen verschillende visies naar voor:

- Pieter: "Ik beschouw de lessen en waarden uit de verhalen als heilig, maar de precieze woorden niet."
- Lennert: "Interpretatie vanuit onszelf is altijd gevaarlijk."
- Jaad: "Geleerden hebben de juiste interpretatie gezocht. Wie ben ik om dat te herinterpreteren?"

Laat elke leerling kort reflecteren op deze drie uitspraken:

- Welke visie spreekt jou het meest aan, en waarom?
- Welke visie roept vragen of weerstand op, en waarom?

Werkwijze

Nu is het aan de leerlingen om de vraag van Sarah te beantwoorden: "Vind je dat er ruimte moet zijn voor eigen interpretatie?"

De leerlingen nemen, net zoals de jongeren in het fragment, hun antwoord op via een korte video met hun smartphone. De leerkracht verzamelt alle video's en laat alle reacties zien in de klas. Daarop volgt een klasgesprek over de diversiteit aan interpretaties en wat dit betekent voor het samenleven en het begrijpen van levensbeschouwingen.

Als alternatieve opdracht kunnen leerlingen de vraag ook klassikaal beantwoorden in een kringgesprek.

Thema 3: Dood & hiernamaals

Thema 3: Dood & hiernamaals

Het thema *dood & hiernamaals* raakt aan één van de meest fundamentele vragen die mensen zich stellen: wat gebeurt er met ons als we sterven? Hoe je naar het hiernamaals kijkt, is vaak sterk verbonden met je levensbeschouwing. In dit thema verkennen leerlingen uiteenlopende visies en ontdekken ze hoe verschillende levensbeschouwingen en individuen betekenis geven aan dood, rouw en het hiernamaals. We nodigen leerlingen uit om kennis te maken met diverse perspectieven en stil te staan bij hun eigen kijk op dit thema.

Verkennde opdracht

Zinnvolle zinnen

Benodigdheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing. 6 – De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van de eigen levensbeschouwing.

Werkwijze

Elke leerling neemt pen en papier. Als leerkracht lees je één voor één enkele onafgewerkte zinnen voor. Leerlingen vervolledigen de zin vanuit hun eigen beleving, ervaringen of overtuigingen rond dood en het hiernamaals. Ze noteren hun antwoorden voor zichzelf.

Tip voor de leerkracht

Benadruk dat er geen juiste of foute antwoorden zijn. Iedereen mag de zinnen op zijn of haar eigen manier interpreteren.

Vul deze zinnen aan.

- Praten over de dood vind ik ... , omdat ...
- Doodgaan lijkt me ...
- Als iemand sterft, dan geloof ik dat die persoon ...
- Ik vraag me soms af of ...
- In mijn omgeving wordt de dood vaak gezien als ...
- Het idee van het hiernamaals vind ik ...

Klasgesprek

Na het invullen volgt een verkennend klasgesprek. Daarbij kan de leerkracht enkele antwoorden laten delen. Mogelijke verdiepende vragen zijn:

- Welke zinnen vond je moeilijk om aan te vullen? Waarom?
- Welke verschillende ideeën over de dood of het hiernamaals kwamen naar boven?
- Welke gelijkenissen heb je opgemerkt?

Verdiepende opdracht

Mindmap: het hiernamaals

Benodigdheden	Pen en papier, laptops
Tijdsbesteding	60 minuten
ILC	8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Fase 1 – Start met een fragment uit ‘Oh my god!’

De leerlingen bekijken een fragment waarin verschillende jongeren vertellen hoe zij vanuit hun levensbeschouwing naar het hiernamaals kijken. De leerlingen maken op basis van deze fragmenten een mindmap met als centrale thema ‘het hiernamaals’. Elke tak vertegenwoordigt een levensbeschouwing die in de fragmenten aan bod komt. Telkens wanneer er nieuwe informatie verkregen wordt, vullen de leerlingen hun mindmap verder aan met kernwoorden, symbolen of korte zinnen.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Fase 2 – Verdiep je in een levensbeschouwing

De leerlingen vormen nu groepen van 2 tot 4 leerlingen en onderzoeken telkens één levensbeschouwing. Ze kiezen ofwel voor een levensbeschouwing die al aan bod kwam en waar ze meer over willen weten, ofwel voor een nieuwe levensbeschouwing. Ze zoeken online meer informatie op over hoe die levensbeschouwing naar het hiernamaals kijkt en bereiden een korte, mondelinge presentatie voor. Daarbij kiezen ze één afbeelding die hun presentatie ondersteunt.

In hun presentatie komen zeker volgende elementen aan bod:

1. Hoe ziet deze levensbeschouwing het hiernamaals? Licht verder toe aan de hand van de gekozen afbeelding.
2. Hoe kunnen gelovigen het hiernamaals bereiken?
3. Zijn er verschillen te vinden tussen gemeenschappen of individuen?
4. Vul je presentatie aan met een wist-je-datje, een opmerkelijk feit, een symbool, ritueel of nuance.

Leerlingen stellen hun onderzoek aan elkaar voor. De anderen luisteren en vullen hun mindmap verder aan.

Fase 3 – Hoe ziet jouw hiernamaals eruit?

De leerlingen beschrijven nu individueel hoe het hiernamaals (of het ontbreken ervan) er volgens hen uitziet. Ze formuleren dit in een korte, duidelijke beschrijving van enkele zinnen. De leerlingen stellen hun eigen visie op het hiernamaals aan elkaar voor in een klasgesprek.

Voorstel tot differentiatie

Leerkrachten die meer tijd hebben of graag ruimte maken voor expressie kunnen voor een creatieve opdracht kiezen. Leerlingen werken hun visie op het hiernamaals dan uit in een vorm die bij hen past, zoals een kort verhaal, gedicht, tekening, collage, symbolische foto, songtekst of andere expressievorm die hun gedachten verbeeldt.

Fase 4 – Reflectiegesprek

Sluit deze werkvorm af met een reflectiegesprek. Mogelijke vragen die je als leerkracht kan stellen zijn:

- Welke gelijkenissen en verschillen zie je tussen de levensbeschouwingen?
- Wat verraste je het meest?
- Hoe verschilt jouw eigen visie met die van andere levensbeschouwingen?
- Kan je je vinden in bepaalde visies van andere levensbeschouwingen? Zo ja, in welke en waarom? Zo nee, waarom niet?
- Welke impact heeft jouw idee van het hiernamaals op hoe je nu leeft in het hiernumaals?

Verdiepende opdracht

Pecha Kucha: Last days

Benodigdheden	Pen, papier, laptops
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	8 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 17 – De leerling gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Werkwijze

Leerlingen bestuderen een afscheidsritueel uit de VRT-reeks 'Last days'. Ze noteren hierbij hun gedachten: wat vinden ze mooi, sterk, pakkend, vreemd of confronterend? Op basis daarvan maken ze een Pecha Kucha: een presentatie met 20 beelden die telkens 20 seconden worden getoond. Leerlingen lichten het ritueel kort en bondig toe, maar zorgen tegelijk voor een visueel aantrekkelijke weergave.

De presentatie toont zowel het afscheidritueel in al zijn facetten en beantwoordt ook de vraag op welke manier het ritueel wordt beïnvloed door de levensbeschouwelijke visie op het hiernamaals. De laatste slide bevat een inhoudelijke vraag die het klasgesprek opent.

Verdiepende opdracht

Getuigenis over afscheidsrituelen

Benodigdheden	/
Tijdsbesteding	50 minuten
ILC	9 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt.

Werkwijze

Nodig een getuige uit in de klas, zoals een priester, vrijzinnig-humanistisch consulent, imam, begrafenisondernemer ... De getuige vertelt hoe een afscheidsplechtigheid binnen zijn of haar levensbeschouwing of werkveld verloopt. Leerlingen krijgen de kans om vragen te stellen en zo een dieper inzicht te krijgen in rituelen, symbolen en betekenissen rond afscheid en rouw.

Ter voorbereiding

Laat de leerlingen vooraf hun verwachtingen noteren. Wat typeert volgens hen een afscheidsplechtigheid binnen deze traditie? Ze kunnen vooraf ook enkele vragen bedenken waar ze graag een antwoord op willen krijgen.

Reflectiegesprek

Sluit de getuigenis af met een reflectiegesprek. Mogelijke vragen die aan bod kunnen komen zijn:

- Wat heb je geleerd dat je nog niet wist?
- Welk ritueel of aspect raakte je het meest en waarom?
- Welke gelijkenissen zie je met afscheidsrituelen uit andere levensbeschouwingen?
- Hoe heeft dit gesprek je kijk op dood, rouw en afscheid veranderd?

Afrondende opdracht

Eén inzicht

Benodigdheden	Pen en post-its
Tijdsbesteding	5 minuten
ILC	1 – De leerling ontdekt en verwoordt de levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelde identiteit.

Werkwijze

Elke leerling noteert één inzicht dat hij of zij heeft meegenomen uit de les. Dat kan iets inhoudelijks zijn, bijvoorbeeld nieuwe info over een levensbeschouwing, of iets persoonlijks, bijvoorbeeld een gedachte over dood of hiernamaals waar ze anders naar kijken. Ze noteren hun inzicht op een post-it, en plakken die om de beurt op een verzamelbord, zoals het klasbord, een groot stuk karton, een klasmuur ...

Afrondende opdracht

Een eigen afscheidsritueel

Benodigdheden	Pen, papier, laptops
Tijdsbesteding	30 minuten
ILC	20 – De leerling ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.

Werkwijze

Leerlingen ontwikkelen in kleine groepjes van maximaal 3 leerlingen een afscheidsritueel dat kan ingezet worden wanneer iemand binnen de school- of klasgemeenschap overlijdt. Ze gebruiken inzichten uit eerdere lessen over rituelen, symboliek en rouw en denken aan rituelen die verbinden, troost bieden en ruimte geven voor persoonlijke elementen.

Bij elk element denken ze na over hun motivatie: Waarom hoort dit bij ons ritueel? Hoe helpt dit moment bij het verwerken van verdriet? Hoe houdt dit rekening met verschillende levensbeschouwingen in de klas? Hoe houdt dit rekening met zowel de overledene als de nabestaanden?

Nadien stelt elke groep hun ritueel voor aan de klas.

Thema 4: Liefde & partnerkeuze

Thema 4: Liefde & partnerkeuze

Het thema *liefde & partnerkeuze* is een breed onderwerp en komt in de reeks op verschillende manieren aan bod. In de afleveringen worden uiteenlopende subthema's aangeraakt, zoals *partnerkeuze* (waaronder uithuwelijking, lgbtqia+ en polyamorie) en *seks en intimiteit*. Als leerkracht kan je ervoor kiezen om deze onderwerpen naast elkaar te behandelen, of je juist te focussen op één of enkele subthema's. Alle werkvormen binnen dit thema zijn zo uitgewerkt dat je ze flexibel kan inzetten, ongeacht welk aspect van liefde je centraal wil plaatsen.

Verkennde opdracht

Stellingenspel

Benodigdheden	/
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	1 – De leerling ontdekt en verwoordt kenmerken van de eigen ontwikkelde identiteit. 14 – De leerling luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.

Werkwijze

De leerlingen staan in het midden van het lokaal en horen een aantal stellingen rond het thema 'liefde & partnerkeuze'. Bij elke stelling kiezen ze of ze akkoord gaan of niet. Die keuze verloopt in drie fases:

Fase 1 – Op buikgevoel

In de eerste fase maken de leerlingen snel een beslissing. Wie akkoord is, gaat aan de linkerkant van het lokaal staan; wie niet akkoord is, aan de rechterkant. Leerlingen die twijfelen, blijven in het midden staan

Fase 2 – De argumentatieronde

De leerkracht vraagt na elke stelling aan enkele leerlingen om toe te lichten waarom ze die keuze gemaakt hebben. Bewaak als leerkracht het tempo van het gesprek en voel aan welke onderwerpen aanleiding geven tot een boeiende levensbeschouwelijke dialoog, en welke thema's beter beknopt worden behandeld.

Fase 3 – Het verdict

Na de argumentatieronde geef je alle leerlingen opnieuw de kans om een keuze te maken. Ook de leerlingen in het midden kiezen nu een kant. Leerlingen die reeds een beslissing hadden gekozen, mogen hun antwoord nog aanpassen.

De stellingen

Als leerkracht kies je vrij welke stellingen aan bod komen, afhankelijk van de focus van je les en interesses van je leerlingen.

Partnerkeuze

- Een relatie kan enkel werken als beide partners dezelfde geloofsovertuiging delen.
- Trouwen creëert een diepere band dan samenwonen.

Subthema: Uithuwelijking

- Ik vind het belangrijk dat mijn ouders mijn partner 'goed' vinden.
- Uithuwelijking is een schending van de vrijheid.
- Liefde kan groeien, ook in een gearrangeerd huwelijk.

Subthema: Polyamorie

We raden aan om vooraf dit fragment te laten zien, waarin Mauri vertelt over polyamorie.

- Relaties hoeven niet altijd exclusief te zijn om liefdevol te zijn.
- Ik vind het oké als mijn partner zich uit als polyamoureuus.
- Polyamorie vraagt meer eerlijkheid dan een monogame relatie.

Subthema: lgbtqia+

- Iedereen heeft het recht om openlijk te zijn wie hij, zij of die is.
- Liefde tussen twee mensen van hetzelfde geslacht is even waardevol als elke andere liefde.
- Ideologische overtuigingen mogen nooit gebruikt worden om lgbtqia+-personen uit te sluiten.

Seks & intimiteit

- Seks hoort alleen binnen een liefdesrelatie.
- Seks voor het huwelijk is een zonde.
- Geen seks voor het huwelijk is een persoonlijke keuze, geen regel voor iedereen.
- Intimiteit en seks versterken een emotionele band.
- Praten over verlangens is essentieel in een relatie.

Verdiepende opdracht

De speeddate

Benodigdheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	30 minuten
ILC	1 – De leerling ontdekt en verwoordt levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelde identiteit. 12 – De leerling herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en anderen.

Fase 1 – Individueel

Leerlingen krijgen enkele minuten de tijd om een gespreksvraag op te stellen rond een bepaald aspect van liefde en partnerkeuze. Ze vinden inspiratie in de stellingen uit de vorige opdracht. De leerlingen noteren hun vraag en beantwoorden ze ook vanuit hun eigen beleving. Ze schrijven hun gedachten op.

Voorbeelden van gespreksvragen

- **Levensbeschouwing & lgbtqia+:** “Mag een levensbeschouwing grenzen stellen aan wie iemand liefheeft? Waarom wel of niet?”
- **Levensbeschouwing & seks:** “Welke invloed hebben levensbeschouwelijke ideeën op hoe je naar seks kijkt?”
- **Uithuwelijking:** “Hoe denk jij over de rol van familie bij het kiezen van een partner? Waar ligt volgens jou de grens tussen traditie en druk?”

Fase 2 – In duo's

De leerlingen vormen twee cirkels: een binnencirkel en buitencirkel. Elke leerling zit recht tegenover iemand uit de andere cirkel. De leerlingen stellen elk om beurt hun vraag aan de leerling die tegenover hem zit. Voor elke vraag krijgen de leerlingen een minuut de tijd om met elkaar in gesprek te gaan. De leerlingen noteren nieuwe inzichten die ze willen onthouden.

Na twee minuten geeft de leerkracht een seintje: de buitencirkel schuift één plaats op, zodat iedereen een nieuwe gesprekspartner krijgt. Het gesprek wordt herhaald, telkens met nieuwe inzichten en ervaringen.

Fase 2 – Klassikaal reflectiegesprek

- Welk antwoord of inzicht van een klasgenoot heeft jou geraakt, verrast of aan het denken gezet?
- Welke gelijkenissen en verschillen merkte je op tussen jouw ideeën en die van anderen?
- Hoe kijk jij nu naar het gekozen thema? Is je mening veranderd of net bevestigd?

Afrondende opdracht

Een vraag voor ...

Benodigheden	Pen en post-its
Tijdsbesteding	5 minuten
ILC	9 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt. 15 – De leerling verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een of meerdere fragmenten uit 'Oh my god!' waarin jongeren met elkaar in dialoog gaan over de thema's uit de vorige oefening:

- [Bekijk hier het fragment rond levensbeschouwing en lgbtqia+.](#)
- [Bekijk hier het fragment rond levensbeschouwing en seks.](#)
- [Bekijk hier het fragment rond uithuwelijking.](#)

Werkwijze

Na het bekijken van de gesprekken blijven leerlingen met nieuwe gedachten, indrukken of vragen achter. Elke leerling krijgt in deze opdracht de kans om één vraag te formuleren die zij willen stellen aan één van de jongeren uit het programma. Ze noteren de naam van de jongere voor wie ze een vraag hebben en hun vraag.

Leerlingen delen hun vraag mondeling met de klas of leveren die anoniem in bij de leerkracht. Zo wordt zichtbaar welke thema's blijven hangen en waar de leerlingen benieuwd naar zijn.

Thema 5: Waarden & normen

Thema 5: Waarden & normen

In het thema *waarden en normen* onderzoeken leerlingen wat het betekent om goed te leven. Ze reflecteren op vragen zoals: Welke waarden zijn voor mij belangrijk? Welke normen en overtuigingen helpen mij om keuzes te maken in mijn dagelijks leven? Het doel is om te ontdekken wat zijzelf belangrijk vinden, hoe ze hun leven willen invullen en welke principes ze daarbij willen volgen.

Verkennde opdracht

Handafdruk: Hoe wil ik herinnerd worden?

Benodigheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Jaad (islam) vertelt over legacy of nalatenschap.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

Elke leerling tekent zijn of haar hand op een blad. In hun handpalm noteren ze de vraag: "Hoe wil ik herinnerd worden?" In elke vinger noteren ze één trefwoord dat iets zegt over de indruk die ze willen nalaten:

- Duim: een eigenschap die hen typeert
(bijvoorbeeld *zorgzaam, eerlijk, creatief, geduldig, optimistisch, moedig ...*)
- Wijsvinder: een waarde die ze belangrijk vinden
(bijvoorbeeld *respect, betrouwbaarheid, duurzaamheid, rechtvaardigheid ...*)
- Middelvinger: een verwezelijkingen (nu of in de toekomst) waar ze voor willen staan
(bijvoorbeeld *een diploma, een uitvinding, een eigen bedrijf, vrijwilligerswerk ...*)
- Ringvinger: een relatie of band die ze belangrijk vinden
(bijvoorbeeld *familiemensen, broer of zus, vriendschap met ...*)
- Pink: een kleine gewoonte die hen typeert
(bijvoorbeeld: *een aanstekelijke lach, iedereen begroeten, kleine attenties geven, grapjes maken ...*)

Laat enkele leerlingen vrijwillig delen wat ze noteerden: welke keuze maakten ze en waarom? Herkennen de anderen deze eigenschappen en waarden?

Voorstel voor differentiatie: raad de handpalm

Als leerkracht lees je enkele handpalmen voor. De leerlingen raden van wie de handpalm is.

Reflectiegesprek

Sluit deze opdracht af met de vraag: "Wat heb je geleerd over jezelf of over anderen?"

Verdiepende opdracht

Story circles: Het goede doen

Benodigheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing. 9 – De leerling ontdekt en verwoordt de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt. 14 – De leerling luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Ansh (sikh) vertelt over de drie belangrijkste principes van haar geloof.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Vorbereidingstijd

Elke leerling denkt na over de vraag: "Met welk doel leef ik? Hoe kan ik het goede doen?" Daarbij stellen ze een top 3 samen: drie punten die voor hen belangrijk zijn om goed te leven of het goede te doen. Ze noteren hun antwoord in kernwoorden op papier, straks lichten ze hun top 3 toe in een gesprek met klasgenoten.

Story circles

De leerlingen vormen nu groepjes van 4. Om de beurt licht iedere leerlingen zijn of haar top 3 toe bij de vraag: "Met welk doel leef ik? Hoe kan ik het goede doen?" Elke leerling krijgt exact 1 minuut de tijd om zijn of haar ideeën te delen. De overige groepsleden luisteren aandachtig en onderbreken niet. Na die minuut krijgt elk ander groepslid de kans om één verdiepende vraag te stellen. Herhaal dit totdat alle leerlingen aan de beurt zijn geweest.

Voorstel tot differentiatie

Je kan dezelfde werkvorm ook toepassen op een ander subthema: "Moet je altijd alle regels volgen om goed te leven of kan je ook zelf keuzes maken?" Je start opnieuw vanuit een fragment waarin jongeren in dialoog gaan over dit onderwerp.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Afrondende opdracht

Jouw levenskompas

Benodigdheden	Pen en papier
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	4 – De leerling verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Sarah Mouhamou samen met de jongeren uit de reeks praat over haar twijfels en zoektocht.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

De leerlingen tekenen een persoonlijke levenskompas met drie punten. Bij elk punt noteren ze hun antwoord op deze vragen:

1. Wat is voor jou belangrijk om goed te leven? Welke waarden of inzichten vind jij essentieel voor een goed leven?
2. Welke waarden of inzichten neem je mee uit je geloof of levensbeschouwing?
3. Welke waarden of inzichten neem je mee uit je omgeving, vrienden of familie?

Thema 6: Samenleven

Thema 6: Samenleven

In dit thema onderzoeken leerlingen hoe mensen goed kunnen samenleven, ook wanneer ze van elkaar verschillen. Hoe maak je afspraken die voor iedereen werken? En hoe ga je respectvol om met overtuigingen die niet de jouwe zijn? We verkennen wat nodig is om een gedeelde omgeving te creëren waarin ieders levensbeschouwelijke stem ruimte krijgt.

Verkennde opdracht

Makkelijk of moeilijk?

Benodigdheden	Pen, post-its in 2 kleuren
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	19 – De leerling ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin jongeren uit de reeks in dialoog gaan met elkaar over partner en geloof.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

De leerlingen denken nu zelf na over de vraag: "Kan ik samenleven met iemand die een andere levensbeschouwing heeft?"

Fase 1 – Individueel

Elke leerling krijgt twee post-its met een verschillende kleur. Op elke post-it vullen ze voor elke vraag minstens twee voorbeelden in.

- **Kleur 1:** Welke voordelen of kansen kan samenleven met iemand met een andere levensbeschouwing hebben?
- **Kleur 2:** Wat maakt het moeilijk of uitdagend?

Mogelijke denkpistes: feestdagen, dagelijkse gewoontes, eten, opvoeding, rituelen, waarden, vooroordelen ...

Fase 2 – In groep

De leerlingen vormen groepjes van een 4-tal leerlingen en leggen hun post-its samen. Ze maken op basis van hun antwoorden een top 3 van uitdagingen en top 3 van kansen. Ze noteren dit op twee nieuwe post-its.

Fase 3 – Klassikaal

Maak op het bord twee kolommen: kansen en uitdagingen. Elke groep hangt zijn post-its op de juiste plaats. Bespreek kort:

- Welke kansen en uitdagingen komen op meerdere post-its aan bod?
- Welke verschillen zijn volgens hen overbrugbaar en hoe?
- Zijn uitdagingen altijd een probleem, of kunnen het ook kansen zijn?
- Wat hebben mensen nodig om goed samen te leven ondanks verschillen in levensbeschouwing?

Sluit af met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin Lennert getuigt over de relatie met zijn familie, die niet gelovig is.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Verdiepende opdracht

Rollenspel

Benodigheden	Rollenkaarten, casuskaarten
Tijdsbesteding	30 minuten
ILC	15 – De leerling verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen.

De klasgroep wordt verdeeld in groepjes van 4 à 5 leerlingen. Elk groepje krijgt een casus die draait rond samenleven, verschillen en omgaan met uiteenlopende identiteiten of levensbeschouwingen. Binnen elk groepje krijgt iedere leerling ook een rol toegewezen. Vanuit die rol denken ze na over hoe zij zouden reageren op de situatie.

Nadien volgt een dialoog: elke leerling krijgt maximaal 1 minuut om de anderen te overtuigen vanuit zijn of haar toegewezen rol. Daarna schuift iedere rol een stoel door, zodat elke leerling een nieuw perspectief inneemt. De oefening wordt opnieuw doorlopen. Zo ervaren leerlingen hoe hun eigen mening verandert wanneer ze vanuit een ander perspectief kijken.

Casus 1

Je school beslist om alle toiletten voor iedereen toegankelijk te maken: jongens, meisjes, non-binaire personen, leerlingen en leerkrachten. Er zijn geen aparte toiletten meer.

Casus 2

Op het schoolfeest serveert men enkel vegetarische en halal-vriendelijke gerechten zodat iedereen kan mee-eten. Sommige leerlingen en ouders vinden dat een beperking van hun keuzevrijheid.

Casus 3

Op school groeit een debat: mogen leerlingen opvallende religieuze symbolen dragen (kruisje, keppel, hoofddoek ...) of niet?

Casus 4

Een leerling vraagt vrij voor een feestdag binnen zijn of haar levensbeschouwing, maar de toetsplanning zit vol. Hoe reageer je hierop?

Casus 5

Een groep leerlingen vraagt een stille ruimte voor gebed, bezinning of meditatie. Anderen vrezen dat dit tot verdeeldheid zal leiden.

Mogelijke rollen:

- Een leerling die belang hecht aan de nieuwe maatregel
- Een leerling die geen belang hecht aan de nieuwe maatregel
- Een leerkracht
- Een ouder die zich zorgen maakt
- Een directeur

Reflectiegesprek

- In welke rol vond je het moeilijkst om je in te leven?
- Welke rol ging je verrassend makkelijk af?
- Was het moeilijk om je eigen mening even los te laten?
- Wat heb je ontdekt over de waarde van perspectiefwissel in samenleven?

Verdiepende opdracht

Utopia

Benodigheden	Pen, papier, groot tekenpapier, tekenmateriaal
Tijdsbesteding	100 minuten
ILC	19 – De leerling ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. 24 – De leerling herkent afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.

Werkwijze

De leerlingen werken in groepjes van 3 à 4 leerlingen. Elke groep ontwerpt zijn eigen ideale stad of gemeenschap. Ze tekenen deze stad en bedenken oplossingen voor allerlei hedendaagse uitdagingen die het samenleven beïnvloeden. Hierbij houden ze rekening met de moderne noden van mensen, zoals wonen, werken, studeren, ontspannen, natuurbeleving, kunst en cultuur, consumeren en winkelen.

Vragen ter begeleiding van de leerlingen:

- Welke functies en voorzieningen zijn essentieel voor jullie stad?
- Hoe kan je stad bijdragen aan vrede, samenwerking en welzijn van inwoners?
- Welke regels of wetten gelden in jullie stad?
- Hoe ga je om met diversiteit en verschillende levensbeschouwingen? Worden verschillende levensbeschouwingen bijvoorbeeld samengebracht in één gebouw of ruimte, of behouden ze elk hun eigen locatie?
- Wat met duurzaamheid, technologie, mobiliteit en sociale gelijkheid?

Afrondende opdracht

Dialoogcirkel

Benodigdheden	Pen, papier, spreeksteen
Tijdsbesteding	15 minuten
ILC	22 De leerling gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.

Start met een fragment uit 'Oh my god!'

De leerlingen bekijken een fragment waarin jongeren hun mening delen op de stelling 'godsdiens ten leiden tot oorlog'.

[Bekijk dit fragment op Het Archief voor Onderwijs.](#)

Werkwijze

De leerlingen vormen een grote kring. De leerkracht legt de centrale stelling voor: 'godsdiens ten leiden tot oorlog'. De leerlingen krijgen één minuut om in stilte na te denken en enkele kernwoorden te noteren.

Daarna gaat een 'spreeksteen' rond in de kring: enkel wie de steen vastheeft, spreekt. Elke leerling deelt in maximaal 30 seconden:

- Eén argument dat deze stelling ondersteunt (waarom sommigen dit zo ervaren)
- Eén argument dat deze stelling nuanceert of tegenspreekt (wat toont dat religie ook vrede kan bevorderen)

Stimuleer leerlingen om te luisteren zonder te reageren of debatteren; het doel is inzicht verwerven in elkaars perspectieven en hun blik verruimen.

Reflectiegesprek

Sluit af met de vraag: "Welke nieuwe gedachte of nuance neem je mee na het luisteren naar anderen?"

Explainers

Explainers

In 'Oh my god!' werden een aantal korte duidingsvideo's of explainers opgenomen. De video's geven een helder beeld van het onderwerp en zijn gemaakt op maat van jongeren. Ze beantwoorden vragen zoals: welke kernideeën staan centraal, hoe is de levensbeschouwing ontstaan en welke typische gebruiken en rituelen horen erbij. De video's dienen als ondersteuning voor leerkrachten, maar kunnen ook rechtstreeks ingezet worden als lesmateriaal in de klas.

Het vrijzinnig humanisme

Het sikhisme

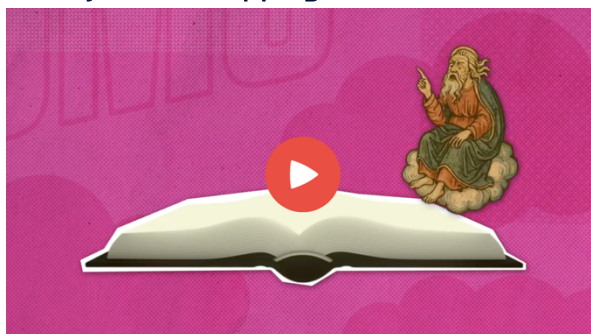
Het protestantisme

De orthodoxie

Het Bijbelse scheppingsverhaal

De islam

>> Ontdek meer explainers in 'Wereldbeeld' op [VRT MAX](#) of [Het Archief voor Onderwijs](#).

Meer inspiratie

Meer inspiratie

Collecties op Het Archief voor Onderwijs

- [Uitgeklaard: wat is de ramadan?](#)
- [Uitgeklaard: waarom vasten mensen?](#)
- [Uitgeklaard: ontdopen en God vergeten?](#)
- [Uitgeklaard: nieuwjaarstradities](#)
- [Uitgeklaard: iedereen rouwt anders](#)
- [Uitgeklaard: de kerk en homoseksualiteit](#)
- [Feest: de islam](#)
- [Feest: de rooms-katholieken](#)
- [Feest: de joden](#)
- [Factoren die iemands identiteit bepalen: religie – islam](#)
- [De lente vieren in verschillende culturen](#)

Programma's

- Durf te vragen: Moslima's
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Durf te vragen: Polyamorie
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Durf te vragen: Priesters
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Durf te vragen: Zusters
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Durf te vragen: Joden
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Durf te vragen: Sikhs
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Challas en de kost
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Last days
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Grote vragen
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- In Godsnaam
Bekijk op [VRT MAX](#)
- In Hemelsnaam
Bekijk op [VRT MAX](#)
- Mijn God
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Wereldbeeld
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)

- De weg naar Mekka
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Erediensten
Bekijk op [VRT MAX](#) – [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Ramadamadingdong
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Jonggelovig?
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)
- Arabische liefde
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)
- De ketter en de kerkvorst
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)
- God woont in Berchem
Bekijk op [Het Archief voor Onderwijs](#)

Podcasts

- [Voorproevers: Hoe verhoudt het geloof zich tot de wetenschap?](#)
- [Weetikveel: Sikhs](#)

Artikels

- [Hoe denkt de mormoonse kerk over polygamie?](#), IsGeschiedenis
- [Het taboe rond spiritueel atheïsme](#), deMens.nu
- [Rituelen en gebeden](#), KU Leuven, thomas
- [Een jaar vol feesten](#), KU Leuven, thomas
- [Lentefeest en Feest Vrijzinnige Jeugd](#), deMens.nu
- [De oorsprong en ontwikkeling van het Feest van de Vrijzinnige Jeugd](#), CAVA
- [De smaak van troost](#), deMens.nu
- [Stervensrituelen](#), KU Leuven, thomas
- [De Eenzame Uitvaart](#), VONK & Zonen
- [Sokken van de olifant](#), deMens.nu
- [Geloof en wetenschap](#), KU Leuven, thomas
- [Paus Leo XIV over bio-ethiek](#), RK Documenten
- [Paus Leo XIV over artificiële intelligentie](#), RK Documenten
- [Boekenkast - Lisah Adeaga](#), De Morgen

"The Spirit of Intimacy van Sobonfu Somé is een bijbeltje waar ik regelmatig naar teruggrijp. Het boek vertelt hoe het West-Arikaanse dorpsleven met relaties omgaat. Door dit te lezen beeft ik dat wij in het Westen een heel romantisch beeld hebben van wat liefde is. Eén ritueel bleef me heel erg bij: elke week gaan de koppels rug tegen rug in een kring zitten en spreken ze al hun frustraties van de voorbije week uit. Door te schreeuwen, te fluisteren en te tieren geven ze ruimte aan problemen. Daarna wassen ze elkaar en zijn ze klaar voor een nieuwe week..."

Lisah Adeaga, actrice en theatermaker